

1. Referentie

Referentie	Roe, K., Van den Bulck, J., De Cock, K. & Dusart, C. (2001). <i>Het onderwijs in een concurrentiestrijd. Een studie naar de positie van formele leerkanalen in een informele kennismaatschappij</i> . K.U.Leuven, Departement Communicatiewetenschap.
Taal	Nederlands
ISBN - ISSN	/
Publicatievorm	Onderzoeksrapport

2. Abstract

De vraag welke rol het onderwijs moet opnemen in een omgeving met steeds meer informele leerkanalen, vormt de achtergrond voor deze studie die werd uitgevoerd bij 1800 scholieren uit het Vlaamse secundaire onderwijs. Het onderzoek komt tot een beschrijving en analyse van de informele leerkanalen in de leefwereld van jongeren, en gaat na in hoeverre deze informele leerkanalen een bedreiging kunnen vormen voor de school als formeel leerkanaal. Daarbij wordt de nadruk gelegd op het dynamische perspectief: hoe ontwikkelt zich de verhouding tussen aandacht voor formele en aandacht voor informele leerkanalen bij jongeren tussen de leeftijd van twaalf en achttien jaar?

In de inleiding komen de onderzoeksvragen, de onderzoeksmethode en een beschrijving van de steekproef aan bod. In het eerste hoofdstuk worden de onderzoeksgegevens per graad in kaart gebracht volgens het dynamisch perspectief: voor elke graad is er een overzicht van de houding van jongeren tegenover het formele leerkanaal (de school), van hun houding en tegenover de niet-formele leerkanalen ouder en vrienden en van hun gebruik van de niet-formele leerkanalen media en vrije tijd. Het tweede hoofdstuk geeft een overzicht van de probleemcategorieën van jongeren; er is een uitgebreide bespreking van het profiel van deze leerlingen. In het derde hoofdstuk ligt de focus op de rol van de verschillende (formele, informele en non-formele) leerkanalen. De onderzoekers bespreken hier hoe deze leerkanalen (beter) aangewend kunnen worden om het formele leren te bevorderen. In het vierde hoofdstuk wordt nagegaan in welke mate jongeren zich bewust zijn van de rol van informele en non-formele leerkanalen in hun leerproces. Tot slot komen er nog een algemeen besluit en beleidsaanbevelingen.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Media, onderwijs, vrije tijd
Trefwoord(en)	Schoolwelbevinden, secundair onderwijsstudieprestaties, vaardigheden/ competenties, vrienden

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Vlaams Ministerie van Onderwijs
Onderzoeker(s)	Prof. Dr. Keith Roe, Prof. Dr. Jan Van den Bulck, Karen De Cock en Cecile Dusart Centrum voor Publieksonderzoek (CEPO) Departement Communicatiewetenschap K.U.Leuven Van Evenstraat 2A 3000 Leuven Tel: 016/ 32 32 20 of 016/ 32 32 24 Fax: 016/ 32 33 12 www.kuleuven.be/facdep/social/com/onderzoek/cepo

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	- Wie is/zijn de groep(en) van jongeren voor wie het formele leerkanaal alle aantrekkingskracht verloren heeft en zich bijgevolg distantiëren van de school? Zoeken zij hun heil in bepaalde informele leerkanalen? - Welke rol spelen de verschillende leerkanalen in het formele leerproces van jongeren? Welke (kenmerken van) bepaalde leerkanalen kunnen geïntegreerd worden in het formele leerkanaal of welke aanpassingen kunnen gebeuren om beter bestand te zijn tegen haar (eventuele) concurrentie met de informele leerkanalen? Tegenover welke informele leerkanalen neemt de school beter een neutrale positie in? Welke informele leerkanalen moeten zeker uit het formele leerkanaal geweerd worden en moeten met andere woorden formeel blijven? - Welke rol spelen niet-formele leerkanalen op lange termijn in het informele leerproces van jongeren (in het kader van levenslang leren)?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks-methode	De eerste fase van het onderzoek bestond uit het opstellen van een internationaal en multidisciplinair overzicht van de bestaande literatuur sinds 1980. De tweede fase bestond uit een kwantitatief onderzoek. Via een schriftelijke vragenlijst met open en gesloten antwoordmogelijkheden wil men een typologie van jongeren opstellen in functie van hun houding tegenover de school. De vragenlijst peilde naar de socio-demografische achtergrond van de jongeren, naar hun mediagebruik en -voorkeuren, hun relatie met ouders en vrienden, hun vrijetijdsbesteding en hun houding tegenover school, leren en hun toekomst. In de derde fase vond een kwalitatief onderzoek plaats op basis van een niet-gestructureerde vragenlijst. Het doel van deze focusgroeps gesprekken en individuele interviews is oorzaken vinden voor de resultaten en relaties uit het kwantitatief onderzoek en de rol nagaan van de verschillende leerkanalen in de leerprocessen van jongeren.
Onderzochte groep	In het voorjaar van 2000 werden in totaal 1888 vragenlijsten ingevuld door jongeren uit het eerste, derde en vijfde jaar van het secundair onderwijs (ASO, TSO en BSO). Het volgende schooljaar vond bij 57 van de bevraagde jongeren een kwalitatieve bevraging plaats: er werden 8 focusgroeps gesprekken gevoerd en 19 individuele diepte-interviews afgenomen. De jongeren zaten op dat moment in het tweede, vierde en zesde jaar van het secundair onderwijs (ASO, TSO en BSO). In beide steekproeven was er telkens een proportionele stratificatie op het niveau van de vijf Vlaamse provincies. Bovendien was de steekproef representatief voor geslacht, onderwijsvorm, onderwijsnet en graad.
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Beschrijving van de onderzoeks-gegevens per graad volgens het dynamisch perspectief	Naarmate jongeren de middelbare school doorlopen, staan ze steeds negatiever tegenover de school en het leren. De schoolresultaten dalen per graad en oudere jongeren zijn steeds minder overtuigd van het belang van goede punten om het later te maken in het leven. Voor dit soort schoolmoeheid zijn natuurlijk verschillende gradaties te vinden (zie verder). Ook het gebruik van en de houding tegenover de media verandert per graad. Wat de voorkeur voor bepaalde media betreft, blijven muziek beluisteren, naar de bioscoop gaan en videofilms bekijken wel steeds bovenaan de lijst staan en is lezen de minst favoriete bezigheid. Voor het lezen van boeken is er een verschil tussen verplichte en vrijwillige lectuur. Muziek heeft vooral een gevoelsmatige functie, televisie kijken heeft eerder een ontspannende functie. Naarmate de graad stijgt, spelen jongeren steeds minder frequent video- en computerspelletjes. Ook de interesse in computergebruik daalt met de graad. Enkel in de eerste graad halen jongeren hogere punten als ze voor huiswerk en lessen consequent gebruik maken van een computer.
---	---

	Ook de voorkeur voor bepaalde vrijetijdsbezigheden verandert per graad. Leerlingen uit de eerste graad houden zich meer bezig met binnenhuisactiviteiten, terwijl leerlingen uit de derde graad vaker buitenshuis hun vrije tijd doorbrengen. Een groot deel van de vrije tijd wordt doorgebracht met vrienden. Jongeren uit de eerste graad gaan vaker naar de jeugdbeweging. Terwijl de relatie met vrienden doorheen de adolescentie onveranderd blijft, verandert de relatie met de ouder(s). Naarmate de graad stijgt, wordt de relatie met de ouder(s) gekenmerkt door een steeds negatievere communicatie en steeds meer conflictsituaties. Jongeren praten meer met hun ouders als ze blij zijn, wanneer ze verdriet hebben gaan ze eerder naar hun vrienden. Wat informatievoorziening betreft, halen jongeren uit de hogere graden hun informatie meer uit media dan jongeren uit lagere graden.
Typologie van probleem-categorieën	Met probleemcategorieën worden de jongeren bedoeld voor wie het formele leerkanaal (de school) zijn aantrekkingskracht grotendeels verloren heeft. Dit wordt afgeleid uit de houding tegenover school en het gedrag dat in de school gesteld wordt. Uit de resultaten van de kwantitatieve onderzoeksfase worden per graad vier clusters gehaald, elk met hun specifieke houding tegenover het schoolgebeuren en met hun specifiek gedragspatroon binnen de schoolomgeving. In de eerste graad zijn er negatieve mediagerichte middelmatigen, positieve slechtpresteerders, positieve presteerders en negatieve presteerders. De probleemcategorieën zijn hier de negatieve presteerders en de negatieve mediagerichte middelmatigen. In de tweede graad en derde graad zijn er negatieve slechtpresteerders, positieve presteerders, negatieve mediagerichte presteerders en negatieve mediagerichte slechtpresteerders. De probleemcategorieën worden in de tweede en derde graad gevormd door de negatieve slechtpresteerders, negatieve mediagerichte presteerders en negatieve mediagerichte slechtpresteerders. Enkel de cluster van de positieve presteerders blijft dus over de graden heen bestaan. Vanaf de tweede graad is er nog maar één positief ingestelde cluster en zijn er drie negatief ingestelde clusters. De positief ingestelde groep die slechte punten behaalde, verdwijnt omdat deze jongeren waarschijnlijk een meer negatieve houding aannemen. Jongeren die in de hogere jaren een negatieve houding hebben, vormen dus geen homogene groep. Ze verschillen op gebied van hun schoolresultaten, mediagebruik,... Dit onderscheid kan belangrijk zijn voor de maatregelen over het gebruik van verschillende leerkanalen op school: wat goed is voor de ene cluster is niet noodzakelijk goed voor de andere cluster.
De rol van formele, informele en non-formele kanalen in het formele leerproces	Wat het formele leerkanaal betreft suggereren de onderzoekers enkele veranderingen met een positieve uitwerking. Zo kan de schooldag anders ingericht worden en het huiswerk beter verdeeld worden (met een huiswerkstop voor de examenperiode). De onderzoekers houden hier ook een pleidooi voor een betere spreiding van de vakken en jongeren de mogelijkheid geven om op school huiswerk te maken. Veranderingen in de bestaande werkwijze van het formeel leerkanaal zijn in de eerste plaats bestemd voor het bijsturen van de negatieve attitudes die (sommige) jongeren tegenover de school hebben. Om de positieve attitudes van (sommige) jongeren in de school te bestendigen is het belangrijk dat ook zij bepaalde aspecten van de school graag anders zien. In verband met de informele leerkanalen vinden leerlingen dat muziek, tv-programma's en films meer (maar niet overdadig) in de lessen gebruikt kunnen worden. Jongeren vinden dat video- en computerspelletjes niet op school horen maar ze vinden het wel heel belangrijk om met de computer en internet te leren werken. In dit lessenpakket zouden de basisbeginselen en meer geavanceerde technieken aan bod moeten komen zodat meer ervaren leerlingen ook iets kunnen bijleren. Leerlingen mogen gestimuleerd worden om hun huiswerk met een computer te maken, maar dit mag niet met een puntenvoordeel gepaard gaan (niet alle leerlingen hebben een computer). Jongeren willen graag ook internettoegang op school om taken te maken. Tegenover de krant en tijdschriften staan leerlingen eerder neutraal: leerkrachten kunnen er in hun les gebruik van maken om iets te illustreren, maar dit hoeft (zeker) niet (overdadig). Strips horen volgens jongeren niet thuis op school. Weinig jongeren lezen echt graag boeken en de meesten vinden dat er op school te veel aandacht aan besteed wordt. Leerkrachten kunnen de boekenlijst (deels) laten samenstellen door de leerlingen met boeken die ze zelf willen lezen. Anderstalige literatuur zou beter afgestemd worden op de talenkennis van de individuele leerling. Door samenwerkingsverbanden tussen leerlingen (groepswork,...) kunnen zwakkere leerlingen vooruit geholpen worden door sterkere leerlingen.

	Ouders kunnen bijdragen tot het omkeren van een negatieve schoolhouding bij hun kinderen wanneer leerkrachten meer bemoedigende en minder scherp negatieve commentaar geven op de punten van de kinderen. School en vrije tijd tenslotte moeten gescheiden blijven. De school mag vrijetijdsactiviteiten niet naar zich halen omdat andere een groot deel van het plezier voor jongeren verloren gaat. De school moet wel meer ruimte laten voor de vrijetijdsbeoefening van jongeren.
De rol van informele en non-formele leerkanalen in het informele leerproces	De meeste jongeren zijn er zich van bewust dat ze van informele en non-formele leerkanalen kennis opdoen. Alleen bij strips zijn de meeste jongeren van oordeel dat ze er niets bij opsteken. Door in de vrije tijd met een computer te werken, leren jongeren veel nieuwe computervaardigheden en ook via internet leren ze –meestal spontaan en onbedoeld– dingen bij. Uit de krant leren jongeren bij over het wereldgebeuren en ook uit gespecialiseerde tijdschriften kunnen jongeren iets opsteken. Maar meestal lezen jongeren tijdschriften voor hun plezier en steken ze daarbij iets op over het dagelijks leven. Vrienden zorgen af en toe voor nieuwe informele kennis over muziek of hobby's. Over wat hun ouders bijbrengen, denken de meeste jongeren niet meteen in termen van leren, tenzij het om een gemeenschap-pelijke hobby of interesse gaat. Jongeren vinden dat ze ook uit vrijetijdsactiviteiten kunnen leren, zelfs dingen die op school niet aan bod komen.
Beleids-aanbevelingen	Er kan meer afwisseling komen tussen de vakken die men op één dag krijgt en er dient meer aandacht besteed te worden aan de actualiteit. Huiswerk en lessen dienen beter gespreid te worden en er kan voor de leerlingen een mogelijkheid zijn om op school hun huiswerk te maken of lessen voor te bereiden. Het schoolreglement zou meer tegemoet kunnen komen aan hedendaagse noden en het aanbod van studierichtingen zou opengetrokken moeten worden. Muziek, tv-programma's en films kunnen –met mate– op school gebruikt worden. De school moet meer aandacht besteden aan het leren werken met computers en internet en ze kan kranten ter beschikking van de leerlingen stellen. Het gebruik van tijdschriften op school kan illustratief en informatief zijn. Boekenlijsten zouden beter opgesteld worden in samenspraak met de leerlingen en er kan overwogen worden om het handboek af en toe te vervangen door software. Strips worden best niet in het schoolsysteem opgenomen en school en vrije tijd moeten gescheiden blijven maar de school moet wel meer begrip opbrengen voor de hobby's en vrijetijdsactiviteiten van hun leerlingen. De school zou ook informele informatiesessies met de ouders organiseren.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

De verborgen leraren. (2003). *Klasse voor leerkrachten*, (140), 36-37.

Waar leert je kind wat? (2003). *Klasse voor ouders*, (73), 8.

9. Samenvatting

In opdracht van het Vlaams Ministerie van Onderwijs, onderzocht het departement Communicatiewetenschap de rol van formele, informele en non-formele leerkanalen in het leven van adolescenten. Er werd nagegaan in hoeverre deze informele en non-formele leerkanalen een bedreiging of concurrentie vormen voor het leren dat op school plaatsvindt. Na een analyse van de probleemcategorieën onder de schoolgaande jeugd (een typologie van jongeren met een negatieve attitude tegenover de school en/of met slechte resultaten in de school) word nagegaan hoe informele en non-formele leerkanalen binnen de school positief op deze probleemcategorieën kunnen inspelen.

In een vragenlijst met een representatieve steekproef van 1888 jongeren werd gepeild naar sociaal-economische achtergrond, mediagebruik, relaties met ouders en vrienden, vrijetijdsbesteding en houding tegenover de school. Dit kwantitatieve luik werd aangevuld met kwalitatieve onderzoeksmethoden. In 8 focusgroepsgesprekken en 19 individuele diepte-interviews werden in totaal 57 jongeren geïnterviewd om verklaringen en oorzaken te vinden voor de onderzoeksresultaten uit de kwantitatieve vragenlijst.

Uit de resultaten blijkt dat naarmate jongeren de middelbare school doorlopen, zij steeds negatiever staan tegenover het formele leren binnen de school. Uit de analyse van de probleemcategorieën blijkt dat de informele kanalen niet (louter) verantwoordelijk kunnen gesteld worden voor de negatieve attitudes van de leerlingen, maar dat ook het schoolsysteem zelf hiervoor deels verantwoordelijk is. De onderzoekers suggereren een aantal mogelijkheden om de negatieve houding van sommige leerlingen te verbeteren. Een aantal aanpassingen kan gebeuren door bepaalde informele leerkanalen te integreren, maar het louter inbrengen van informele leerkanalen is onvoldoende om de leerhouding van sommige jongeren ten gronde positief te veranderen.